

ДОСЛІДЖЕННЯ

«Вплив світових економічних криз на сировинні ринки у світі»

Чинники фінансово-економічних криз за останні 20 років

Азіатська фінансова криза 1997-1998 рр. Нові індустріальні країни Південно-Східної Азії потрапили в епіцентр безпрецедентної фінансової кризи. Причиною стало поєднання двох факторів: проведена урядами цих країн лібералізація руху капіталу та посилення тенденцій глобалізації. Після потрясіння на валютному ринку сталися величезні розпродажі на фондових ринках азіатських країн. Азіатська криза зменшила світовий ВВП на 2 трлн дол. США.

Криза 1998 року, «Російська криза»

Особливістю є те, що вона стала першою світовою фінансово-банківською кризою для більшості країн СНД (у тому числі для України), та однією з найважчих економічних криз в історії Росії. Значний державний борг, м'які бюджетні обмеження, низькі світові ціни на сировину і піраміда державних короткострокових облігацій, по яких уряд РФ не зміг розплатитися в термін. Курс рубля по відношенню до долара впав з 6 руб. за долар до 21 руб. за долар. Кожний п'ятий російський комерційний банк збанкрутував.

Глобальна криза 2008 – 2009 рр.

Потрясла світову економіку, починаючи з 2007 року є безпрецедентною за своїми розмірами та ступенем поширення, але в той самий час, має багато спільного з аналогічними фінансовими стресами минулого. За даними МВФ, світовий ВВП з 1990 р. по 2002 р. збільшився приблизно на 42%, а з 2002 р. по 2007 р. – ще майже на 34%. При цьому, світові обсяги фінансових активів інвестиційних інститутів в 2007 р. перевищили світовий ВВП в десять разів. Відправною точкою у розвитку подій стала іпотечна криза в США, прояви якої спостерігалися ще з 2006 р. Криза subprime-кредитування спровокована діями Федеральної резервної системи США (ФРС), яка надмірно знизила процентну ставку, а потім утримувала її на неадекватно низькому рівні, що зумовило зростання попиту та цін на нерухомість. На тлі іпотечного буму банки знижували вимоги до кандидатів, і як наслідок, вже в 2006 р. сегмент subprime сягнув обсягу 600 млрд дол. (20% національного іпотечного ринку).

1. Оцінки ризику кризи/реcesії в 2020 році.

Одне із найбільш суттєвих падінь світових фондових індексів в останній декаді лютого 2020 року із новою силою поставило питання щодо перспектив світової економіки. Хоча оцінка прогнозів економічного зростання не є предметом цього аналізу, поточні базові сценарії передбачають суттєвий, але відносно помірний негативний вплив. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) знизила прогноз зростання світового ВВП у зв'язку із коронавірусом на 0,5% в порівнянні із 2019 роком до 2,4%¹. Порушення світових логістичних ланцюжків та більш потужні фінансові стреси через втрату довіри і впевненості є основними ризиками, які пов'язані із поточною ситуацією із захворюванням.

В той же час, окремі економісти як в Україні, так і закордоном, прогнозують більш суттєві негативні сценарії, зважаючи на наявність інших факторів ризику, включаючи військові конфлікти, торговельні війни та протекціонізм, тощо.

¹ <http://www.oecd.org/economic-outlook/#presentation>

2. Економічні кризи та ціни на товарних ринках

Динаміка світових цін на основні товарні активи агропромислового комплексу, а також інформація щодо динаміки світового ВВП наведена в Додатку 1. При цьому, за періоди кризи (або охолодження світової економіки) брались 1997-1998 роки, зниження динаміки світового ВВП в 2001 році, а також низька (навіть негативна) динаміка ВВП в 2007 та 2008 роках. Часовий період аналізу в Додатку 1 внаслідок цього охоплює 1995-20011 роки.

За результатами аналізу динаміки світових цін розраховані показники «кризової» зміни цін (зниження цін в кризовий рік в порівнянні із передкризовим у відсотках), наведені в Таблиці 1.

Таблиця 1. Зміни світових цін на сировинні товари в період погіршення динаміки ВВП

Товари	1998/1997 рр.	2001/2000 рр.	2009/2008 рр.	Середнє значення
Зміна темпів росту ВВП %	-1,1	-2,4	-3,5	-2,4
Енергія				
Нафта	-32,2%	-13,8%	-36,3%	-27,4%
Зернові				
Ячмінь	-12,5%	21,6%	-36,0%	-9,0%
Кукурудза	-13,3%	1,6%	-25,8%	-12,5%
Пшениця	-23,4%	5,6%	-34,4%	-17,4%
Середнє по зерну²				-13,0%
М'ясо				
Яловичина	-7,0%	10,0%	-1,2%	0,6%
Баранина	-22,8%	15,4%	-13,9%	-7,1%
Курятина	3,5%	7,0%	1,2%	3,9%
Свинина	-37,4%	3,6%	-13,8%	-15,8%
Середнє по м'ясу				-4,6%
Цукор	-21,8%	1,9%	45,8%	8,6%
Олійні та олії				
Пальмова олія	22,5%	-8,7%	-25,4%	-3,9%
Ріпакова олія	12,0%	13,2%	-39,9%	-4,9%
Соевий шрот	-37,6%	-3,5%	-2,4%	-14,5%
Соева олія	7,0%	-1,4%	-30,6%	-8,3%
Соеві боби	-20,4%	-7,8%	-16,4%	-14,9%
Соняшникова олія	19,5%	15,0%	-38,5%	-1,4%
Середнє по олійним				-8,0%
Добрива				
Діамоній фосфат	1,4%	-4,1%	-67,4%	-23,4%
Калійні добрива	0,3%	-3,6%	10,6%	2,4%
Сечовина (карбамід)	-18,6%	-4,1%	-46,6%	-23,1%
Середнє по добривах				-14,7%

Отже, протягом трьох проаналізованих періодів «складних часів в економіці» відбувалося скорочення темпів росту ВВП в середньому на 2,4 %.

² Тут і далі в таблиці – середнє арифметичне

Найбільш виразно реагує на негативну економічну динаміку нафта. За три проаналізовані періоди ціни на нафту знижувались протягом кризового року в середньому на 27,4%. Але, що характерно, ціни на нафту також достатньо швидко відновлюються із відновленням темпів економічного зростання (див. додаток 1).

Зниження цін на зернові в середньому періоді становило 13 %: пшениця (-17,4%), кукурудза (-12,5%), ячмінь (- 9%). Менша залежність цін на ячмінь від стану економіки може бути спричинена меншими обсягами світової торгівлі та залежністю світового ринку від декількох ключових постачальників. При цьому, порівняння динаміки світових цін (додаток 1) в періоди спаду світової економіки показує, що зниження цін є достатньо суттєвим в період відносно високих світових цін (1998 і 2009 роки) і не спостерігається (або навіть фіксується зростання цін) в період поганої цінової кон'юнктури (2001).

Ціни на м'ясо в кризовий час в середньому знижувались на 4,6%, зокрема свинина (-15,8%), баранина (- 7,1%). Разом з тим, навіть в несприятливій економічній ситуації в середньому зростали ціни на яловичину (+0,6%) та курятину (+ 3,9%). Загалом, на ринку м'яса спостерігається дещо менша волатильність цін, в порівнянні, наприклад, із зерновими.

Зниження світових цін на олійні культури та рослинні олії в період кризи в середньому становило 8%: соя (-14,9%), соєвий шрот (-14,5%), соєва олія (-8,3%), ріпакова олія (-4,9%), пальмова олія (-3,9%), соняшникова олія (-1,4%). В цілому, динаміка цін на сою корелюється більшою мірою із зерновими культурами, в той час як середнє падіння цін на рослинні олії при використанні даної методології не було надто виразним. При цьому, слід зауважити, що в 1998 році ціни на олії та олійні культури навіть зростали (за виключенням соєвого шроту), проте очевидно, що це був відкладений ефект зниження цін, коли в 1999 році вони буквально обвалились до рівня, суттєво нижчого передкризового року. Із урахуваннями цього, вплив економічного уповільнення на ринок олій також видається достатньо суттєвим.

Ціни на добрива падали в період зниження динаміки економічного розвитку в середньому на 14,7%, зокрема на діафосфат (-23,4%) та сечовину (-23,1%). Ціна на калійні добрива в середньому навпаки зростала на 2,4%, що свідчить про значно меншу залежність від темпів економічного розвитку.

Ціни на цукор визначаються більшою мірою факторами самого цукрового ринку, ніж економічною динамікою. Навіть в період економічної нестабільності ціна на цукор в середньому зростала на 8,6%.

Наостанок слід також зазначити, що предметом аналізу були зміни середньорічних цін (глобальні змін), а отже не брався до уваги можливий короткостроковий ефект зниження цін в період старту (розвитку) економічної кризи.

Додаток 1. Динаміка світових цін на сировинні товари³

Товар/ показник	Одиниці	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Приріст ВВП %		3,0	3,4	3,7	2,6	3,2	4,4	1,9	2,2	3,0	4,4	3,9	4,4	4,3	1,9	-1,7	4,3	3,1
Енергетика																		
Нафта	дол./бар	17,2	20,4	19,3	13,1	18,0	28,2	24,3	25,0	28,9	37,7	53,4	64,3	71,2	97,0	61,8	79,0	104,1
Зернові																		
Ячмінь	дол./т	104,0	119,7	97,2	85,1	75,9	77,2	93,9	109,0	104,7	99,0	95,1	116,6	172,4	200,5	128,4	158,4	207,2
Кукурудза	дол./т	123,5	164,5	117,2	101,6	90,3	88,2	89,6	99,3	105,3	111,9	98,5	121,7	163,6	223,4	165,6	186,0	291,9
Пшениця	дол./т	177,0	197,2	149,5	114,5	98,3	100,7	106,4	132,2	131,9	134,4	129,7	169,1	231,2	293,0	192,1	195,2	280,3
М'ясо																		
Яловичина	дол./кг	1,9	1,8	1,9	1,7	1,8	1,9	2,1	2,1	2,0	2,5	2,6	2,5	2,6	2,7	2,6	3,4	4,0
Баранина	дол./кг	2,5	3,2	3,3	2,6	2,5	2,5	2,9	3,2	3,5	3,6	3,5	3,4	3,6	3,8	3,2	3,2	3,3
Курятина	дол./кг	1,2	1,4	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5	1,7	1,6	1,5	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9
Свинина	дол./кг	1,4	2,0	1,6	1,0	1,0	1,3	1,4	1,0	1,2	1,6	1,5	1,4	1,4	1,4	1,2	1,6	2,0
Цукор																		
Цукор	дол./т	292,2	263,1	250,8	196,2	137,7	177,8	181,1	137,3	152,5	166,1	221,5	325,4	219,1	273,9	399,3	459,6	577,3
Олійні																		
Пальмова олія	дол./т	537,6	467,2	490,4	600,9	377,3	261,1	238,4	356,7	410,4	434,7	367,7	416,8	719,2	863,1	644,0	859,9	1076,5
Ріпакова олія	дол./т	632,7	563,1	562,8	630,5	428,7	346,2	391,9	479,2	603,6	713,2	721,0	851,3	1011,9	1423,7	856,2	1011,8	1366,6
Соевий шрот	дол./т	198,6	266,4	279,9	174,7	152,6	187,2	180,6	184,0	214,7	257,1	205,8	194,0	263,7	367,9	359,3	331,3	378,9
Соева олія	дол./т	584,7	544,2	525,9	562,5	392,4	351,8	347,0	409,8	500,2	590,4	495,8	551,5	799,7	1133,8	787,0	924,8	1215,8
Соеві боби	дол./т	224,0	277,5	280,6	223,3	174,9	183,1	168,8	188,9	233,2	276,6	223,2	217,5	317,3	452,9	378,6	385,0	484,3
Соняшникова олія	дол./т	631,7	560,4	556,9	665,2	466,5	379,3	436,1	605,8	650,0	734,4	1144,5	713,1	673,0	1693,7	1041,7	1186,0	1621,8

³ Джерело: Дані МВФ, розрахунки УКАБ

Ціни відображають лише певні товарні позиції за методологією МВФ: <https://www.imf.org/~media/Files/Research/CommodityPrices/TechnicalDoc.ashx>

Примітка 1. Жирним шрифтом виділені стовпці, коли відбулося суттєве падіння світового ВВП.

Примітка 2. Червоним кольором виділені цінові позиції для товарів, ціни на які суттєво знизились в час кризи і відновлювались більше ніж 1 рік

Примітка 3. Зеленим кольором виділені цінові позиції у випадку, коли виразного зниження цін під час кризи не відбулося, або ціни відновились за один рік або менший період.

Добрива																		
Діамоній-фосфат	дол./т	217,7	217,7	202,2	205,0	180,0	156,1	149,7	159,4	180,7	224,0	248,7	262,3	425,8	1009,2	328,8	501,6	624,2
Калійні добрива	дол./т	117,8	116,9	116,5	116,9	121,7	122,5	118,1	113,3	113,3	124,6	158,2	174,5	200,2	570,1	630,4	331,9	435,3
Сечовина (карбамід)	дол./т	200,6	187,1	143,5	116,9	94,8	144,6	138,6	115,9	174,5	205,2	258,7	231,6	350,0	516,6	276,0	316,1	433,6